

The role of family and neighborhood in the development of children's reading

Shahnoza HAYITOVA¹

Samarkand State medical university

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021
Received in revised form
28 March 2022
Accepted 20 April 2022
Available online
15 May 2022

Keywords:

personality,
book,
reading,
ethics,
culture,
spirituality,
society,
virtue,
development.

ABSTRACT

Reading culture is a certain level of mobilization of one's energy, abilities and interests to read a book. Students develop skills such as reading a book, analyzing it, and expressing their opinions about the work during their learning activities. The culture of reading also reflects the maturity of the reader in this area. The culture of reading is an enlightening and educational phenomenon inherent in the age of advanced civilizations. The article comprehensively covers the role of the family in the development of children's reading.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss4/S-pp332-337>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Bolalar kitobxonligini rivojlantirishda oila va mahallaning o'рни

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

shaxs,
kitob,
kitobxonlik,
axloq,
madaniyat,
ma'naviyat,
jamiyat,
fazilat,
taraqqiyot.

Kitobxonlik madaniyati – shaxsning o'z kuch-quvvati, imkoniyatlari, qiziqishlarini kitob o'qishga safarbar qilishining muayyan darajasidir. O'quvchilarda o'z o'quv faoliyatlari davomida kitob o'qish, uni tahlil qilish va mazkur asar haqidagi o'z fikrlarini bayon etish kabi ko'nikmalar shakllanadi. Kitobxonlik madaniyati mazkur sohada o'quvchining yetukligini ham ifodalaydi. Kitobxonlik madaniyati – rivojlangan tamaddunlar davrida butun insoniyatga xos bo'lgan ma'rifiy-ta'limiy hodisadir. Maqolada bolalar kitobxonligini rivojlantirishda oilaning o'рни atroflicha yoritilgan.

Роль семьи и махалли в развитии детского чтения

¹ Lecturer at Samarkand State medical university, Samarqand, Uzbekistan

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

личность,
книга,
чтение,
этика,
культура,
духовность,
общество,
добродетель,
прогресс.

Культура чтения – это определенный уровень вовлечение своих сил, способностей и интересов к чтению книгу. Во ходе учебного процесса у учащихся развиваются такие навыки, как чтение книги, ее анализ и высказать свое мнение об этой книге. Чтение также отражает развитость читателя в данной области. Культура чтения – это просветительно- воспитательное явление, которое присуще веку высокоразвитых цивилизаций. В статье подробно рассмотрена роль семьи в развитии детского чтения.

KIRISH

Barkamol inson shaxsini kamol toptirish vazifasi, aslida, keng qamrovli pedagogik jarayon bo'lib, uni amalga oshirish bir necha yo'nalishlar bo'yicha hal etilishi zarur. Ulardan biri – bolalarning kitobxonlik ma'daniyatini shakllantirishda erishiladigan katta pedagogik imkoniyatlarni safarbar qilishdan iboratdir.

Bugungi kunda mamlakatimizda "2017–2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning 5 ta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi" asosida barcha soha va tarmoqlarda ulkan o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Bu borada jamiyat hayotida ezgu qadriyat va an'analarni chuqur qaror toptirishda, xususan, xalqimiz, ayniqsa, yosh avlodning ma'naviy-intellektual salohiyati, ong-u tafakkuri va dunyoqarashini yuksaltirishda, ona Vatani va xalqiga muhabbat va sadoqat tuyg'usi bilan yashaydigan barkamol shaxsni tarbiyalashda beqiyos ahamiyatga ega bo'lgan kitobxonlik madaniyatini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Biz yashayotgan zamin qadim zamonlardan beri madaniyat va ziyo maskani bo'lib, xalqimiz esa dunyoni larzaga keltirgan ulug' zotlarni tarbiyalab, voyaga yetkazgan xalqdir.

Bugungi kunda faxrlanib, moddiy meros borasida ham, ma'naviy meros borasida ham dunyoning sanoqli mamlakatlarigina bizning davlatimiz bilan bellasha olishi mumkin deb, baralla ayta olamiz. Asrlarosh qanday yutuq va marralarga erishgan bo'lsak, albatta, buning zamirida xalqimizning kitobga bo'lgan mehr va mutolaaga bo'lgan ishtiyoqi mujassam bo'lgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning 2017-yil 13-sentabrdagi PQ-3271-sonli "Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risida"gi Qarorini bunga yaqqol misol qilishimiz mumkin. Ushbu Qaror doirasida kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi tasdiqlandi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Kitob – inson umr yo'llarini yorituvchi so'nmas nur, inson hayotiga mazmun baxsh etuvchi saodat manbai, har qanday vaziyatda ham hamroh bo'lguvchi sodiq do'st. Insonning ruhiy-ma'naviy kamolotini ta'minlashda kitobchalik kuchli qudratga esa vosita yo'qdir. Shu boisdan azal-azaldan ma'rifat peshvolari, ahli donishlar butun insoniyatni kitob o'qishga, undan ilm-u odob sirlarini o'rganishga chorlab kelishgan. Tarbiyaning

barcha mezon va unsurlari, avvalo, oilada shakllantirilganidek, kitobxonlik madaniyatini tarbiyalashda ham oilaning o'rnini nihoyatda kattadir. Qush uyasida ko'rganini qiladi, degan naqlga tayansak, bu mohiyat yanada dolzarb bosqichga ko'tariladi.

Darhaqiqat, shaxs shakllanishida oilaviy muhit, oilaviy qadriyatlar asosiy vosita rolini o'taydi. Ota-onaning ma'naviy darajasi, axloqiy qarashlari bevosita farzandga ham ko'chib o'tadi, farzandlar shaxsiyatida aks-sado beradi. Binobarin, kitobxonlik, badiiy adabiyotga muhabbat ham inson ma'naviy tafakkurini, tarbiya ahvolini namoyon qiluvchi muhim xususiyatlar sirasidandir. Kitob dunyosiga oshufta, adabiy olamga hamnafas, badiiyatdan bahramand qalb egasi o'zidagi bu tuyg'u va fazilatlarni atrofida qiluvchi, ayniqsa, oilasiga ham yuqtirishi, singdirishi ehtimoli yuqori. Kitobxon ota-onalarning farzandi ham kitobga o'zgacha mehr ko'rsatadi, bu ma'naviyat xazinasiga tabiiy qiziqish va intilish tuyadi. Shu bois kitobxon avlod tarbiyasida, avvalo, ota-onaning tarbiyali bo'lishi, badiiy adabiyotga oshno ekanligi muhim zaruriyatdir.

O'zbek oilasi kitobxonlikda o'z an'anasiga ega. Chunki oila yosh avlodni kitob vositasida tarbiyalashda o'ziga xos milliy tajribaga ega. Qadim-qadimdan va hozirga qadar o'zbek oilasida kitob muqaddas sanalgan. O'zbek xonadonida kitob nondan keyin e'zozda tutiluvchi ma'naviy mulk hisoblangan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'zbek oilasidagi bilim manbai – kitobxonlik an'analari, moziydan to hozirgi davrgacha yetib kelgan. Kitobga bo'lgan intilish, qiziqish bizda uzoq o'tmishdan asrlarosh aqliy meros sifatida tarkib topgan.

Ma'lumki, Islom dunyosi xalqlari orasida Qur'oni Karim oyatlari va muqaddas Hadis ta'limotlari muhim o'rin egallaydi. Ulardan bolani o'qitish, uni katta hayotga tayyorlash masalalariga oid ko'plab misollar keltirish mumkin. Hadislardan birida yozilishicha, har bir ota-onaning zimmasiga bir qator vazifalar yuklatiladi. Bular: o'g'il-qizlarga yaxshi nom qo'yish, jismoniy va ma'naviy tomondan tarbiyalash, maktablarda o'qitish, biron-bir hunar o'rgatish va boshqalar.

Oilada va maktabda farzandlarga ilm berish, kitobxonlikni tarbiyalash Qur'on va Hadislardagi ilgari surilgan bilim va aql inson kamolotining mezonini sifatidagi aqidaga asoslangan. Islomda faqat ilohiy ilmlargina emas, balki dunyoviy bilimlar – tibbiyot, psixologiya, jo'g'rofiya, sotsiologiya va boshqa fanlar haqida ham ma'lumotlar beriladi. Masalan, Qur'onni sinchiklab o'rganar ekanmiz, osmon va yerning yaratilishi, suv va mevalar, tog'larning ranglari, insonning yaratilishi to'g'risida biologiya ilmiga, insonning o'z nafsini tuyishi haqidagi fikrlar bilan psixologiya ilmiga, xalqlar tarixini o'rganishga da'vat bilan tarix faniga, jamiyat taraqqiyoti, farovonligi yoki inqirozga yuz tutishi haqidagi fikrlari bilan sotsiologiya faniga aloqadorlikni ko'rishimiz mumkin.

Agar bola kichiklikdan bilim o'rgansa, uning idroki ham yaxshi bo'ladi, zakovati ortadi. Bilim kishini yuksaltiradi, unga ulug'lik keltiradi.

*Ikkovi tufayli ulug'dir inson,
Adolatga boshlar ular har qachon.
Bilim bilan kishi judo hayvondin,
Buyukroq nima bor, qani aytg'ondin?!*

Demak, Yusuf Xos Hojib insonning donoligi uning bilimliligi natijasi ekanligi va bu bilimga ota sabab bo'lganligi, har bir bolaga ota kichikligidan bilim berishi zarurligi to'g'risida haqqoniy fikrlarni aytgan.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Shuningdek, oilaviy kitobxonlikda asar tanlashda farzandining yosh va fiziologik xususiyatlari, ruhiy-ma'naviy dunyosi, qiziqish va intilishlar ko'lamini nazarda tutmas ekan, har qanday kitobsevar ota-ona bu borada ijobiy yutuqlarga erisha olmaydi. Ko'rinadiki, mutolaa madaniyatining ham o'ziga xos me'yor va talablari mavjud. Shularni e'tiborga olgan holda oilaviy kitobxonlik madaniyatiga ega bo'lish uchun quyidagi tavsiyalarni e'tiborga olish nazarda tutiladi:

- kitob mutolaasida hamisha farzandlarga o'rnak bo'lish;
- kitob tanlash madaniyatiga ega bo'lish;
- muayyan vaqtlarda oila davrasida navbatma-navbat kitob o'qib berishni yo'lga qo'yish;
- xotirani kuchaytirish ahamiyatiga ega bo'lgani boisidan farzandlarning she'r yodlashiga alohida ahamiyat qaratish, bir oyda kamida 2 ta she'r yodlatishga erishish;
- har bir farzandning ruhiy-ma'naviy dunyosini nazarda tutgan holda kitob taqdim qilish;
- kichik yoshdagi bolalarga ko'proq rang-barang suratlariga yo'g'rilgan, katta-katta harflarda yozilgan, uning beg'ubor xayoloti sarhadlarini aks ettira olgan asarlarni tanlash;
- o'rta yoshli kitobxon farzand uchun esa unga tengdosh qahramonlar taqdiri aks etgan, hayotiy, xayoliy-fantastik voqealar tasvirlangan, ko'ngil kechinmalari jonlantirilgan asarlarni tavsiya qilish;
- katta yoshdagi mustaqil, oila qurgan farzandlar bilan ham tez-tez kitob mutolaasi xususida suhbat o'tkazib, zaruriy tavsiyalar berib turish (bu oilaviy kitobxonlik an'anasini muqaddas qadriyat sifatida davom ettirishga zamin yaratadi);
- har bir kitob mutolaasi uchun har kunlik va haftalik miqdorlarni belgilash va muntazam nazorat qilib borish;
- o'qilgan asar mazmun-mohiyati, qahramonlar xarakter-xususiyati, ijodkor yondashuvi, olingan taassurotlar bo'yicha oilada davra suhbatlari tashkil qilib borish;
- o'z vaqtida va talab darajasida mutolaa qilgan kitobxon farzandni alohida rag'batlantirish;
- badiiy adabiyot o'qishga yetarlicha qiziqish bildirmayotgan, topshiriqlarni o'z vaqtida bajara olmayotgan farzand bilan alohida shug'ullanish, unda kitobxonlik ko'nikmalarini rivojlantirishga erishish;
- jamiyatning moddiy-ma'naviy taraqqiyoti uchun munosib hissa qo'shadigan yuksak ma'naviyatli, intellektual salohiyatli oila sifatida qadr topish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi mulohazalardan ko'rinadiki, ma'naviy barkamol kitobxon avlod tarbiyasida oila – muhim va mustahkam poydevor. Shu bois jamiyatda kitobxonlikni rivojlantirish, mutolaa madaniyatini takomillashtirish borasidagi har qanday faoliyatda oila bilan hamohang, hamfikir ish yuritish ko'zlangan maqsadlarga erishishga munosib zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Yo'ldoshev E. Kutubxonada bolalar o'qish madaniyatini tarbiyalash: O'quv qo'llanma. Toshkent, 1986. – B. 48.
2. Yo'ldoshev E. Bolalar kutubxonasida kitobxonlar o'qishiga rahbarlik qilish. – T., 1983. – B. 448.
3. Hayitova S.D., & Abdulhayev I.A.O. (2022). Ta'lim muassasalarida va o'zbek oilalarida bolalar ma'naviyatini shakllantirishda kitobxonlikning o'rne. Science and Education, 3(2), 796–802.
4. Kuchkarova O. (2021). Maktabgacha yoshdagi bolalarni kitob o'qishga qiziqtirishda psixologiyaning o'rne. Academic research in educational sciences, 2(4).
5. Sayfullayevich T.E., & Nafisa T. (2022). Formation of forgiveness thinking of young people in the family-an important direction of educating a perfect person. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(3), 513–517.
6. Sayfullayevich T.E., & Nafisa T. (2022). The importance of including the idea of tolerance in students. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(3), 509–512.
7. Kasimova O.K. (2016). The Schools for Girls in Central Asia: The Meaning of Education and Methodology. Eastern European Scientific Journal, (3).
8. Umirzaqovna M.D. Faceted personalities of determinants of professional stress in doctors of general practice.
9. Norbovaevna M.S. (2021, September). Socio-Psychological Issues of Preparing Young Men for Family Life. In "Online-conferences" platform (PP. 83–85).
10. Bakhridinovna O.F. (2022). The role of ethnic and national values in the formation of intergenerational relations in social psychology. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(3), 96–99.
11. Разыкова Л.Т., & Очилова Ф.Б. (2021). Эффективность масок и респираторов в предотвращении бактериальной колонизации верхних дыхательных путей у врачей больниц.
12. Ochilova F.B. (2022). Ways to correct the effect of mental and emotional disorders on the child's personality in family relations. Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal, 2022(3), 202–212.
13. Ilhomjonova S.T., & Ochilova F.B. (2022, March). Burnout syndrome as a psychological problem. In E Conference Zone (PP. 41–42).
14. Шахноза Хайитова (2021). Таълим тизими самарадорлигини оширишда мустақил таълимнинг ўрни. Academic research in educational sciences, 2 (4), 1478–1486. DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00761
15. Daniyarovna H.S. (2021). The Main Features of Organizing Students' Independent Work in The Educational Process. Central Asian journal of literature, philosophy and culture, 2(2), 16–21.
16. Хайитова Ш.Д. (2021). Талабалар Мустақил Таълим Олишини Фаоллаштириш Бугунги Давр Талаби. Таълим ва Ривожланиш Таҳлили онлайн илмий журнали, 1(5), 153–158.
17. Хайитова Ш.Д., & Розикова Л.Т. (2021). Талабалар Мустақил Таълимини Фаоллаштиришда Ахборот Технологиянинг Ўрни. Таълим ва Ривожланиш Таҳлили онлайн илмий журнали, 1(5), 162–167.
18. Хайитова Ш. (2021). Таълим тизими самарадорлигини оширишда мустақил таълимнинг ўрни. Academic research in educational sciences, 2(4), 1478–1486.

19. Hayitova S.D. (2022). The levels of students' independent learning activities and the ways to improve working independently. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, 2022(2), 136–149.

20. Ходжиева Ф.О., & Норбутаев Ф.М. (2018). Пути развития критического мышления подростков. In international scientific review of the problems and prospects of modern science and education (PP. 78–79).